

SZATHMÁRY LÁSZLÓ (1880–1944): A MAGYAR ECETIPAR MÚLTJÁBÓL¹

A szöveget és annak digitalizálását ellenőrizte: Gazda István

Az ecet a magyar ember táplálkozásában jelentős szerepet játszott. Tudjuk, hogy eleink ételeiket erősen fűszerezték, amelyek között előkelő helyet foglalt el az ecet. A régiek sokkal több ételt készítettek ecettel, mint a ma. A konzervkészítéshez is ecetet használtak. Már ez egymaga is jelentékeny ecetfogyasztást jelentett, de a szükséglet ennél jóval nagyobb volt, mert az ecetet általános fertőtlenítőszernek és gyógyszernek is tekintették. A pestisnek (döghalál, mirigylhalál) különleges gyógyszere volt, amelyről Kováts Mihály így ír: „Régtől fogva, és nagyon javasolták, 's még ma-is sokan tanátsolják az Orvosok, hogy a' betegeknek, kivált a' rothadthidegben, és a' döghalálban lévőeknek a' házokat etzettel úgy füstöljék, hogy az etzetet izzó vásra, v. izzó téglára töltsék, hogy így az etzet, pára képében, az egész házbéli levegőet teli töltsé. Ez a' gondolat olyan közönségesen tetszett az Orvosoknak, hogy az a' nemorvosokra-is általjában általment; és mindenütt mánapig-is oly nagy szokásban vagyon, hogy jaj volna a'nak az Orvosnak, a'ki ez ellen szóllana.”²

Wolff András nagyszebeni orvos 1798-ban megjelent munkájában azt írja ezt ecetről: „Az ecet nem kevésbé értékes védőszere a ragályos betegségeknek, de különösen a pestisnek. Már a rómaiak használták a harcmezőn, ahol gyakran a fertőző járványok több embert pusztítottak el, mint az ellenség. Hogy az ecet a rothadást meggátolja, hogy átható tulajdonságát az élő test minden részébe elviszi és a megsűrűsödött nedveket feloldja, hogy az ájulásnak legjobb ébresztő szere és az izzadságot a testből kiűzi, azt senki kétségbe nem vonhatja. Ezt mindenki tudja. És azért mindenki könnyen megértheti, hogy ezen tulajdonságai miatt a pestisnek legkitűnőbb fertőtlenítőszer.”³

De mindezt mutatja Diemerbroek holland orvos esete is, aki valahányszor pestises beteghez ment, ruháját ecettel fecskendeztette be. Egyszer megfeledkezett az óvintézkedésről, másnapra maga is pestist kapott.

Ezek után érthető a helytartótanács intézkedése: 1787-ben rendelet parancsolta meg, hogy ott, ahol ecetet nem gyártanak, raktározni kell, hogy pestis kitörése esetén kéznél legyen.⁴

De más gyógyászati jelentősége is volt az ecetnek, mert Kováts a továbbiakban ezt írja: „Távol legyen pedig, hogy a' betegeket lágymeleg etzettel mosni hasznosnak lenni tagadnám.”⁵ Tehát a betegeket langyos ecettel mosták.

¹ Forrás: A magyar ecetipar múltjából. = Általános Szeszipari Közlöny, 1930. No. 21–22. pp. 3–4., No. 23–24. p. 3., 1931. No. 7–8. pp. 4–5.

² Gren Fridrik Albert Korlát: Chémia vagy természettitka. Ford.: Kováts Mihály. 3. köt. Buda, 1807. pp. 90–91.

³ Andreas Wolff: Was ist Oeleinreibung... Hermannstadt, 1798. pp. 58–59.

⁴ Országos Levéltár. Reg. Sanit. 1787. fons 30., pos. 45.

⁵ Kováts id. fordítása 3. köt. p. 91.

Az ecetet számtalan, ma már nem használt gyógyszer-összetételben is megtaláljuk. Az „Oesterreichische Provincial Pharmacopoe” 1795-ből 11, ecettel készíthető gyógyszert vett fel.⁶ Voltak azonban nem hivatalos, ecettel készített gyógyszerek is, ilyenek: ’acetum besoardicum’, ’acetum histericum’, ’acetum purgano’ és még sok egyéb.⁷ A ’Vinaigre des quatre Voleurs’ a ’vier Spitzbubenessig’ szintén híres pestis elleni szer volt. Mindezek mellett nagy mennyiségben használták fel a különböző mesterségekben, iparokban. Az ecet tehát hosszú ideig a legkeresettebb készítmények egyike volt, ami magyarázatot ad arra, hogy készítése nálunk a legrégibb idő óta ismert volt.

Mikor Zsigmond király 1410-ben udvarával Pozsonyba érkezett, a város megvendégelte. Ez alkalommal, mint a számadáskönyvek igazolják, sok ecetet használtak fel, mert egyszer 38 dénár, máskor 42 dénár, ismét máskor 1 frt, illetve 32 dénár értékű ecetet szerzett be a város vezetősége. Ugyancsak sok ecetet használt fel Ernő osztrák herceg udvarával, aki szintén 1410-ben érkezett Pozsonyba. A város Hekklin izraelita kereskedőtől szerezte be a szükséges ecetet, de mivel adóhátralékban volt, a városi tanács a kifizetendő összegből levonta a tartozását.

Bártfa számadáskönyvében 1439-ből szintén előfordul az ecet, így: „pro una lagena aceti 12 den”.⁸ A Bécsi-kódexben (1436–39) ez áll: „Egyél kenyeret és márcsad ecetbe”.⁹

Heltai Gáspár, a híres könyvnyomtató fia, Kolozsvár városának sáfára volt. Ő jegyezte fel, hogy 1594. december 28-án, amikor Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem a városba érkezett, 10 dénár értékű ecet fogyott el.¹⁰

1609-ben Tatay István hagyatékának leltárbavételekor feljegyezték, hogy a pincében „ecetes átalag vagyón három”.¹¹

1614-ben Thurzó Ilona grófnő lakodalmi ünnepén 15 akó borecet fogyott el.¹² Thurzó Szaniszló gróf, aki a bajmóci várban lakott, a háztartása részére Pöstyénből hozatott ecetet.

Az 1691. december 6–28-ig tartott erdélyi országgyűlés tagjai, Kolozsváron ’5 ejtel’ ecetet fogyasztottak el.

1698-ban a kolozsváriak panaszkodtak Székely Lászlónál, hogy a zsoldos katonaság ecetet rekvirált.

E pár történelmi emlékből világosan látszik, hogy minden valamire való városban foglalkoztak ecetkészítéssel, ahonnét vidékre is szállítottak. De meg kell jegyeznünk, hogy a főnemesek háztartása maga készítette ecetet használt. Hogy milyen becsben állott, mutatja, hogy leltárba vették.

Kezdetben az ecetet házilag készítették borból, sörből, mézből, később azonban pálinkából és szeszből is gyártották. De ekkor gyárak vették át a készítését: a 18. században már határozottan beszélhetünk ecetgyárparról, ecetgyártásról. Az alábbiakban felsorolunk néhány ecetgyárat, amelyekre kutatásaink közben akadtunk.

A helytartótanács feljegyzései szerint 1787-ben Pozsonyban már működött ecetgyár.¹³

1787-ben Csabán (Borsod vm.) szintén dolgozott egy gyár. Tulajdonosa Moser Leonárd. A gyárnak szabadalma volt különleges eceterjesztő anyagra. A szabadalmat 1823. szeptember 2-án kérte és tíz évre kapott oltalmat. Időközben a szabadalmi díjat nem fizette be, ezért az oltalmat feloldották.

⁶ Oesterreichische Provincial Pharmacopoe. Wien, 1795. pp. 47–49, 175.

⁷ Johann Jacob Woyt: Gazophylacium... Leipzig, 1709. p. 7.

⁸ Fejérpataky László: Magyarországi városok régi számadáskönyvei. Bp., 1885. p. 42, 44, 45, 46, 493.

⁹ Nyelvelmléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok. 1. köt. Bp., 1874. p. 3. (Az eredeti kódexben a hivatkozott rész az 5. lev.)

¹⁰ Erdélyi Múzeum, 1892. p. 79.

¹¹ Radvánszky Béla: Magyar családélet és háztartás. 2. köt. Bp., 1879. p. 137.

¹² Radvánszky id. műve 3. köt. p. 64.

¹³ Országos Levéltár. Reg. Sanit. 1784. 108, 140.

Az erjesztőanyag a következőképpen készült: egy palackba 4 lat babérlevelet, 4 lat csillagánizst, 2 lat kardamomumot, 1,25 lat perubalzsamot tett, s erre 1,5 Mass alkoholt öntöttek. Három nap alatt készen állt az ecet, amelyből fél seitel, húsz eimer űrtartalmú hordóban hígítatott fel vízzel.¹⁴

1839-ben Eperjesen jött létre ecetgyár és mint a többi, ez is előleget kért a helytartótanáctól.¹⁵

1840-ben Robicsek Sándornak gyára már állt Pesten, amely 10 emberrel dolgozott és 40,767 forint értékű ecetet termelt.¹⁶

Mindebből látható, hogy ecetiparunknak tekintélyes múltja van. A mi hibánk, ha nem tudunk róla.

---

¹⁴ Beschreibung der Erfindungen und Verbesserungen. Wien, 1842.

¹⁵ Országos Levéltár. Reg. Comm. 1839. fons 18 pos. 6.

¹⁶ Privilegiumot kért. Országos Levéltár. Reg Comm. 1840. fons 18 pos. 3, 15; 1899 fons 18. pos. 11; 1838 fons 18 pos. 22; 1839 fons 18 pos. 44.